

Алесь ЖУК

ЯК ВЫСОКА ТЫ ЦЯПЕР ЖЫВЕШ

Пачыналася наша знаёмства з Жэнай Янішчыц з ласкавага майскага вечара. Вядома ж, бачый яе здымак у «ЛіМе», чытаў тую першую публікацыю, з якой паэтэса ўляцела — не ўпыхнула, а ўляцела — у беларускую пазію светла і чыста, натуральна таленавіта. Ды і час быў літаратурны, культурны, на філфаку выкладчыкі з павагай адносіліся да тых студэнтаў, хто піша, да іх была асаблівая ўвага...

Жэнай ўжо другі год жыла студэнткай у інтэрнаце на Паркавай магістралі. У той майскі надвячорак здарылася так, што, пачаўшы прагулку з Паркавай магістралі, па беразе мы прыйшлі ў Купалаўскі сквер. Цвілі каштаны, раскашаваў цёплы вясновы надвячорак. Жэнай была ў лёгкай белай сукенцы, вясёлая, гаварлівая. І мы гаварылі пра ёсё без разбору, весела, проста ад той спрадвечнай радасці, якой ахоплівае чалавека вясна. Зусім не прыгажунька, нават яшчэ па-дзіцячы вуглаватая, Жэнай свяцілася добрай унутранай энергіяй і прыязнасцю. Ды і наперадзе, мы былі перакананы, пачыналася такое шчаслівае жыццё, і вядома ж — у літаратуры таксама.

Маладосць безаглядна радуецца і давярае жыццю.

Будуць вёсны і пралескі,
Будзе радасць і туга,
Адзвіце вясна на ўзлеску,
Пабяжыць за сіні гай.

І хваёва ігліцай
Адзавеща лета звон.
Толькі мне не паўтарыцца
Ні вясною, ні зімой.

Столькі думак самых шчырых!
Светлы шлях мне пажадай.
Заўтра будзе гулкі вырай
І бясхмарны небакрай.

Будзе лета з навальніцай
І вясёлка над ракой...
Толькі мне не паўтарыцца
Ані летам, ні зімой.

І за гэтым «не паўтарыцца» ўся тая маладая самаўпэўненасць у сваёй вечнасці і бясконцасці.

Літаратурны лёс Жэнай Янішчыц складваўся роўна і ўдала, можа нават паказацца, што сам па сабе. Але прыгадаем, колькі прыйшоўшых у літаратуру на першым лёгкім дыханні так і завялі, зачахлі ў самапаўто-рах пра родную старонку, пра пралескі, пра чаканне кахання і чаканага, а не ў апісанні на розныя лады іскрамётнасці народных танцаў пад чарку, вясёлую прышэўку і найграную шчаслівасць і зухаватасць.

Жэнай Янішчыц, магчыма, інтуітыўна ідуча за патрэбай свайго таленту, не затрималася ў гэтым першым лёгкім і прыемным перыядзе сваёй творчасці. І пачала з невысокіх яшчэ паэтычных нябесаў вяртацца, набліжацца да зямлі. Гэта таксама небяспечна — аб зямлю таксама можна разбіцца, калі не хопіць адчування меры. Але яшчэ страшней адараўцаца назусім ад яе.

І не толькі прырода, яе прыгажосць пачынаюць вабіць, непаўторнасць сваіх маладых пачуццяў хвалюе, але і людзі, якія жывуць навокал, шчасце і складанасць чалавечага жыцця, часам і трагічныя ноткі пачынаюць уваходзіць у пазію Яўгены Янішыц.

І ўжо назва другой кнігі ёмка ўвабрала ў сябе далейшы клопат паэтэсы — «Ясьельда». Я. Янішчыц пачынае бачыць не толькі навакольную радзіму, ужо заваблівае яе гісторыя, цікавіць лёс свайго земляка, чалавека на гэтай зямлі. Асабліва такіх адметных асоб як Раман Скірмунт з ўсёй величнасцю і трагічнасцю свайго лёсу, ды памяць пра мінулую вайну, веданне пакалечаных чалавечых лёсаў.

Ёсць мудрае, адзінае жаданне
Дарэшты зразумець, чаму з вякоў
Нам раніць сэрца кожнае вяртанне
І кожнае шчымлівае спатканне
Не ўмясціць у рамкі гучных слоў.

Ды і назвы вершаў гавораць пра далейшы пошук паэтэсы: «Балада вернасці», «Бацькава дарога», «Абеліскі» з прысвячэннем Васілю Быкаў, «Апавяданне пра жытнёвы сноп». Пішацца паэма «Ягадны Хутар». Вопытам народа вывяраючы свой далейшы паэтычны шлях, Яўгены Янішчыц звяртаецца да маці:

Ты вучыла мяне сеяць жыта і лён
І цярплівасці вечнай — у голас не плакаць.
Апнынуся калі сярод чорных варон, —
Я памру, ды не буду па-іхняму каркаць.

Мама, сею не жыта я, сею не лён,
Але з жыта і лёну я словы складаю,
І калі ўглідаюся ў паасткі дзён —
Чую крокі твае. І свае вывіраю.

Вядома ж, паэтэса не адкідае і не забывае ўласцівую толькі ёй лірыку чалавечых пачуццяў, натуральную прагу шчасця і радасці чалавечаму жыццю ў супаддзі з вечнай прыгажосцю прыроды, якую тонка адчуvalа і пісаць пра якую ўмела.

Цяплейшых промняў сонечных стужкі
Ужо ў стажкі прыбрала сенажаць,
Вось шумна паразыпаліся птушкі,
Ці ўсе яны нанова празвініць?

Жыву. Не жалося, і помню
У цесных сховах пачуцця,
Што дождж і гром, і ясны промень —
Пачатак і працят жыцця.

Як глянь: бярозы свечкамі
Нязменлівым святылом —
Над перакатнай рэчкаю,
Над ціхім азярцом.

Прашумеў каршун. Узвіўся сокал.
Дыхае расою сенажаць,
Замірае лецейка.

Высока
Зоры прахалодныя звініць.

А ні зыку. Толькі ў лёгкіх кронах
Красны вёсен сцішана рыпяць.
І не трэба па лістах зялёных,
Па гадах зялёных сумаваць.

Прыходзіць паэтычная сталасць, вядомасць, пачуццё адказнасці за напісаное. Яўгенія Янішчыц удзельнічае ў работе сесіі Асамблеі Аб'яднаных Нацый.

Вось яе аўтографы на маіх кнігах: «Алесь, хай не мялеюць родныя берагі!» — лёгка, быццам мімаходзь. «Алесь, хай застающа кладкі сяброўства, а ўсё астатніе — ліха на яго! Хай творыцца!!!» — ужо крышку раздумна і нават установачна. І назва кнігі — «Пара любові і жалю». У гэты час Янішчыц многа піша. І час ад часу быў яе тэлефонны званок: «Алесь, прыходзь, я хачу пачытаць табе новыя вершы». Чытала вершы Жэнія, уладкаваўшыся на канапе. Брала са стоса аркушык, прачытвала і ўпускала з рукі на дыван. Паступова дыван у пакой засцілаўся

белымі лісткамі. Я глядзеў на яе і разумеў, што яна недзе вышэй, чым у гэтым пакой, у даступным толькі ёй свеце паэзіі, і не проста вымаўляе слова, а дыхае імі. Думалася, як такому апантанаму чалавеку цяжка вяртацца з вышынъ у паўсядзённасць жыцця, як цяжка паяднаць прагу простага чалавечага шчасця і прагу тварыць. А шчасця хацелася, і можа таму часам з тую і адчаем, амаль са слязамі на вачах вырывалася: «Чаму мяне ніхто не любіць!» У такія часіны ёй было нялюбі ўсё, і гэты прасторны пакой у кватэрэ з вокнамі, што зраўняліся амаль што з зямлём. Трэба ж было вымеркаваць паэтэсе такую кватэру. Як цяжка і рэдка каму з творцаў удаеца шчасліва паяднаць яго, шчасце простага чалавечага жыцця, са шчасцем тварыць, асабліва калі падзялілася з тобой сакрэтам неба, і сам Блок чытае табе свае вершы:

Падсінена гара блок
Вясёлай песняй крыгалому.
І мне чытае вершы Блок,
Забыўшыся на час і стому.

Трывожыць сэрца мне штодня
Усмешка, спеў ягоны, гора,
І воч бяссонных глыбіня,
І за спіной каменны горад.

Праз Боблава, як скончиць ён,
Дарогі вытчашца аснова,
Дзе зліты ў вечны перазвон
Час і Душа. Душа і Слова.

Як асэнсаваць чалавека ў часе і прасторы з усім шчасцем і трагізмам кароткасці чалавечага жыцця ў прасторы, у парадкунні з вечнасцю, як спасцігнуць ўсё гэта, застаючыся на зямлі і толькі духам сягаючы ў невядомае і неспазнанае? Паэт не можа не імкніцца ў космас чалавека, як чалавецтва не можа не імкніцца ў зорны Космас. Чаго б тое імкненне ні каштавала.

Вось так узгараецца слова:
Паблізу. Сардэчна. Здаля.
Мы будзем з табою часова —
Праменьчык,
Іскрынка,
Ралля.

Спяшаемся часта дарэмна.
Марудзім на пошасць і зло.
Мы будзем з табою ўзаемна —
Каліна,
Слязіна,
Святло.

ДА 60-ГОДДЗЯ ЯЎГЕНІІ ЯНІШЧЫЦ

Глядзі, як заранка трапеча
Над шапкай зялёнай галля!
Мы будзем з табою навечна —
Карэнчык,
Каменчык,
Зямля.

Гэтым знакавым вершам заканчваецца
томік выбранага Яўгеніі Янішчыц, яшчэ
прыжыццёвае падсумаванне зробленага ў
паэзіі за дваццаць пяць гадоў. Падсумаванне
зробленага, а не самога жыцця.

У туу глухую пару лістапада, калі, пера-
казываючы Паэтэрнака, у небе апошніх гусей
касякі, Жэня надвячоркам забегла да мяне
у кабінет у Доме літарата. У добрым
настроі, уся імклівая, вясёлая. Жартайліва
пакліла, што ўграз у чыноўніцтве і свет
Божы бачу толькі праз вокны. Яна атрымала
новую кватэру, высока, ці не на восьмым

паверсе. Папярэдзіла, што на днях запросіць
да сябе, там і нагаворымся ў сваёй кампанії,
пакурым на балконе, горадам палюбуемся. І
імкліва, узвейна знікла.

І ў благім сне не магло сасніцца, што
праз нейкія два дні мне давядзецца ў тым жа
кабіненце пад прыспешваючыя званкі з ЦК
даводзіць да ладу некралог па ёй, па Жэні,
па Яўгеніі Янішчыц.

Запамятай такую, як была,
Здзірала як нясцерпныя кляйноты.
Смяюща вочы, поўныя святла.
А на губах — гарчавінка самоты.

Але праз гады яна помніцца мне найперш
тою, з белымі аркушыкамі вершаў у руцэ, і
як яны лёгка злятаюць з гэтае рукі. У свет.
У вечнасць. І сама яна жыве ўжо недасяжна
высока. А мне, зямному чалавеку, баліць і
будзе балець, што яна там, а не тут.